

GLASNIK
MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA SLOVENIJO
BULLETIN DE L'ASSOCIATION
DU MUSÉE DE SLOVÉNIE

LETNIK
XVIII
ANNÉE

ZVEZEK
3-4
CAHIER

S SODELOVANJEM ČLANOV ODBORA

UREDIL

DR. JOSIP MAL

LJUBLJANA 1937

BRONASTI OKLEP Z VRHPOLJA PRI STIČNI

R. Ložar

Nedolgo zatem, ko je izkopal iz Smolejeve gomile v Grizah pri Stični novo situlo s figuralno okrašenim pokrovom in z vsemi pridatki, je isti starinokop Albin Hrast (okrog božiča 1935) izkopal oklep in predmete, ki jih objavljamo v pričujočem spisu. Nova najdba je ležala na njivi Žvajdrigi, ki je last posestnika Kralja, Vrhpolje št. 1. S te njive je hranil Hrast v svoji zbirki starin mnogo črepinj glinastih posod in tudi precej predmetov iz brona. Izkopavanje oklepa in sploh celega groba se je vršilo ponoči in večidel v hudem dežju. Zato je lega posameznih kosov v grobu popolnoma neznana in je tudi oklep sam zaradi udarcev hudo trpel, da o drugih predmetih, ki so prišli večidel razbiti v muzej, ne govorimo. Po pripovedovanju A. Hrasta je ves grob ležal kak poldrug meter globoko v sami ilovici, bil je pokrit s kamnito ploščo ter obdan z vencem, sestojčim iz treh nadaljnjih kamnitih plošč. Njiva kaže danes mestoma le prav rahle vzbokline in ne vemo, ali je bil ta grob gomila ali ne.

Popis predmetov

A. Predmeti iz brona

1. Oklep iz bronaste pločevine. Inv. št. 6947/1, 2. (Tab. III, 1—4.) Narodni muzej je kupil oklep popolnoma razbit. Pločevina sama ponekod ni več v najboljšem stanju, v splošnem pa kaže še mnogo zdravega jedra. Oklep je moral biti že nekaj časa v rabi, preden je prišel v grob, kajti na levem robu prsnega dela se nahaja 3.5 cm dolga s 5 zakovicami pritrjena krpa (t. III, d), znamenje, da so ga že tedaj popravljali.

Obseg oklepa, merjen čez prsa, znaša 110 cm, obseg čez trebuh pa 102 cm. Prsni del je visok 46 cm (od ovratnika do spodnjega roba), hrbtni pa 56.5 cm. Leva rama prsnega dela meri v dolžino 10 cm, desna 9 cm; leva rama hrbtnega dela 11 cm, desna 12 cm. Obe prsni bradavici prednjega dela sta med seboj oddaljeni 14 cm. Ovratnik na prsnem delu je visok 2 cm, obseg 28 cm, na hrbtnem pa je visok 10 cm.

Prsna stran oklepa je bogato izdelana. Približno v njeni sredini je kovina od znotraj na ven iztolčena v obliki dveh navzgor odprtih krajev ali pollokov, ki naznačujeta pravi prsni partiji, oziroma njuno muskulaturo. Med njima nastali žleb je širok povprečno 1 cm, dolg pa 10 cm. Prsne bradavice sestojijo iz 3 okroglih, druga vrh druge položenih ploščic z nasekljanimi obodi (premer spodnje znaša 2.5 cm, srednje 1.8 cm, zgornje 1.5 cm). Pravo bradavico tvori zakovica, ki pričvrščuje vse ploščice na oklep in je na spodnji strani podložena s 4 kotno 1 cm² veliko ploščico.

Ob ovratniku se nahaja 10 okroglih bunčic (1.2 cm² vsaka v premeru), ki posnemajo nekako ovratnico, a služijo v prvi vrsti ojačevanju pločevine. Na levi in desni rami se nahajata po 2 cevki, dolgi povprečno 2.4 cm. Cevke so služile za poteg usnatih vrvic, s katerimi sta bila speta prsni in hrbtni del oklepa. Po dva para sličnih cev

se nahajata tudi na levem boku prsnega in hrbtnega dela (tab. III/3); dolge so te cevke od 2.1—2.3 cm, pari so med seboj oddaljeni 5.7 cm, cevke pa po 1.1 cm, od pod pazduhe 4.1 cm, od spodnjega roba oklepa pa 9.8 cm. Na desnem boku prsnega in hrbtnega dela se nahaja po 10 luknjic v povprečni medsebojni oddaljenosti 2—2.5 cm.

Hrbtni del oklepa kaže v višini prs dva velika močno ven izkovana, skoro pravilna ovala, ki sta služila boljšemu prilaganju oklepa na lopatici. Povprečno je vsak oval širok 16 cm, visok 13 cm, kanal med njima je širok 2.5 cm, dolg 15 cm. Na levem boku se nahajata 2 para cevk za usnjate vrvice, enako na levi in desni rami. Na desnem boku je 10 luknjic.

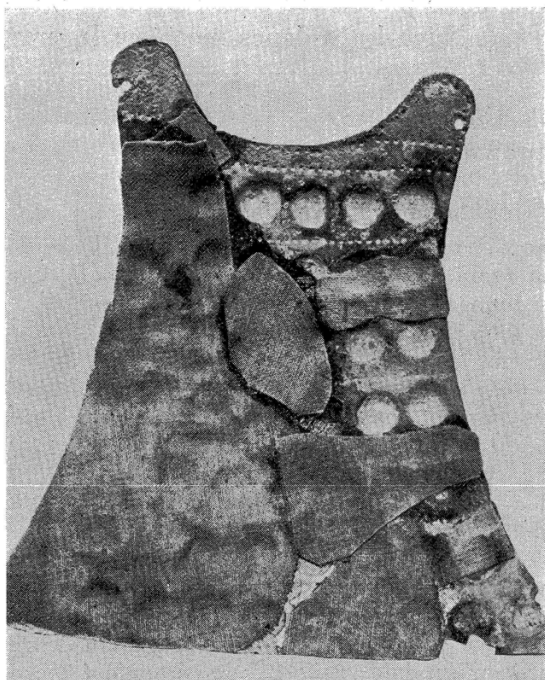
Iztolčena mesta ne služijo zgolj plastičnemu okrasu (venec buncic, prsni in hrbtni pridvigi), temveč zlasti ojačitvi kovine. Še bolj se to vidi v naslednjih podrobnostih.

Robovi oklepa so povsod zavihani nazaj; po tako nastalih ceveh (povprečni premer 0.3 cm) teče 0.2 cm debela žica. Zavihani robovi pa so že marsikje uničeni. Povprečno 0.7 cm proč od teh robov teče 0.5 cm široka reliefna ven iztolčena črta, profil, ki je od notranje strani pogledana prav za prav žleb, ki ojačuje kovino na robu. Ojačen je pa tudi še ta žleb sam, in sicer z vrstama punciranih točk, ki tečeta vzporedno ob straneh. Spodnje partije prsnega in hrbtnega dela so ojačene s 3 vzporednimi iztolčenimi profili-žlebovi, ki jih istotako ob straneh okrepljujejo nizi punciranih točk. Ti trije profili-žlebovi so v zvezi z gori omenjenim obrobim profilom.

2. Naprsnica iz bronaste pločevine. Inv. št. 6947/10. Tab. IV/1, pod. 1. Pločevina je zelo slabo ohranjena. Kos je zgoraj 11.5 cm širok, spodaj 18 cm. Konveksnost znaša okrog 4 cm. Visoka je ta naprsna plošča 16.5 cm (merjeno od spodnjega roba do sredine zgornjega). Na zunanji strani kaže predmet 7 con buncic

ali okroglih, ven iztolčenih grbic; v zgornjih treh conah je po 6, v 4. in 5. po 7, v 6. con 9, v 7. pa 10 grbic. Cone ločijo med sabo nizi punciranih točk. Podobni nizi spremljajo tudi robove izpustov na obeh zgornjih oglih naprsnice. Na izpustih zgoraj in v oglih spodaj se nahaja po ena luknjica za pritrditev predmeta s pomočjo vrvice, bodisi na oblačilo bodisi na oklep.

3. Kratek meč iz brona. Inv. št. 6947/3. Tab. III, 5. Meč je dolg 47.5 cm, držaj je zgoraj širok 7 cm, pri nasadu rezila 7 cm. Po sredi rezila se vleče močan greben, ki ga ob robovih spremljata dva vrezana žlebova. Držaj meča spaja z rezilom 5 zakovic; 3 od njih se nahajajo na držaju samem, 2 pa na spojnici. Vrhnja stran držaja kaže na vsakem kraju ovala graviran okras v obliki linearnih včrtanih pelt (ščitov) s tremi zašiljenimi izrastki. Na obeh zdolžnih straneh je glava ročaja izsekana in se je tu nahajala svoj čas brezdvomno obloga ročaja iz kake druge snovi.

Pod. 1. Notranja stran naprsnice iz brona (tab. IV/1)

4. Okov opasača iz brona. Inv. št. 6947/11. Pod. 2 (3). Okov je dobro ohranjen; dolg je 20.5 cm, širok 5 cm. Med zakovicami, ki jih je na vsakem njegovem kraju troje, se nahajajo puncirani krogi s točkami v sredi.

5. Odlomek enakega okova. Inv. št. 6947/12. Pod. 2/4. Dolžina 11,5 cm, širina 4,3 cm. Ohranjeni sta 2 zakovici, ena od njih je odlomljena.

6. Trobi podoben predmet iz tenke bronaste pločevine. Inv. št. 6947/4. Tab. IV/2. Predmet je dobro ohranjen in na koncu valjastega dela preluknjan. Troba je visoka 13 cm, premer razširjenega dela znaša 11,5 cm, premer valja zgoraj 2,5 cm, premer odprtine na njem 0,8 cm.

7. Plitve skodele ali diski iz bronaste pločevine. a) Slabo ohranjeni največji predmet tega tipa (inv. št. 6947/5, tab. IV/5) je v premeru 26,5 cm širok, 9 cm visok, sredina je dvignjena nad krajevce 1,5 cm, širina krajevcev znaša 4 cm. Okrog in okrog sredine tečeta po krajevcih 2 para vzboklih profilov (pod. 3), od spodnje strani pogledano, žlebovi. Profiliran je tudi rob krajevcev. Sredino zaključuje zgoraj situ lasti vazi podoben bronast nastavek, ki je masiven in na ostali del zelo fino privarjen; na notranji strani nosi ta sferično stožčasti nastavek 4-kotno zanko.

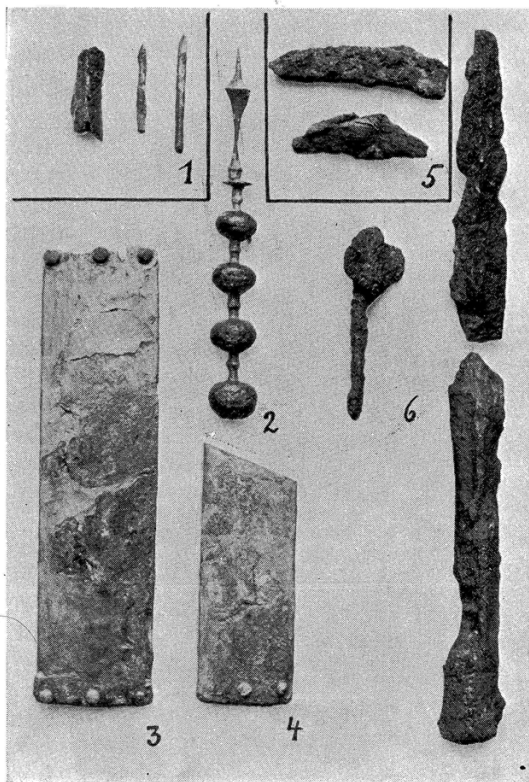
b) Dva diska enake velikosti. Inv. št. 6947/6, 7, tab. IV, 3, 7. Premer celotne krožnine znaša 22 cm, višina 8 cm, dvig sredine iznad krajevcev 1,5 cm, širina krajevcev 3,3 cm (na enem mestu celo 3,7 cm). Izdelava obeh predmetov se strinja s prvim.

c) Dva diska manjšega obsega, a medsebojno enaka. Inv. št. 6947/8, 9. Tab. IV, 4, 6. Premer krožnine 8,2 cm, širina krajevcev 1,4 cm, višina celotnega kosa 3,5 cm. Na krajevcih samo po 1 par vzporednih iztolčenih profilov oziroma žlebov. Izdelava v ostalem ista kot pri prej navedenih eksemplarjih. Pod. 3.

8. Skodelica iz bronaste pločevine 6947/63. Tab. IV, 8, 9. Višina skodelice 5 cm, premer odprtine 12 cm. Posodica je zelo poškodovana. Vrat posodice kaže v prerezu približno kaloto kroga, ustje je zavihano ven. Ob spodnjem robu vratu teče niz ven tolčenih bunčic. Na dnu posodice (tab. IV, 8) se nahaja od zunanje strani navznoter tolčena osmerokraka rozeta, katere kraki pa se v središču ne stikajo. Zunanji kolobar spremlja niz tolčenih bunčic. Posebno značilen je okras na trupu skodelice. (Pod. 6.) Tu vidimo 6 lotosu podobnih dvolistnih čaš, v katerih se nahajajo slabo razumljene štiridelne palmete. V prostorih med lotosi se nahaja 6 srčastih listov (kimatijske oblike), iztekajočih se spodaj v kratka stebelca. Ta se pred prehodom v srčasti del razširjajo v obliki vozla polkrožno na obe strani ven, nato pa prehajajo po vijugi v obod srca, tako da iz vsega nastane lepa s-linija. Srčasti kimation kaže na sredi rahlo vzbočene dvodelne grebenčke. Ves ta okras je tolčen od notranje strani ven.

Med drobižem se nahajajo:

9. Zlomljena igla iz bron s 4 glavicami na telesu. Inv. 6947/13. pod. 2 (2). Ohranjena dolžina znaša 16 cm.

Pod. 2. Drobni predmeti iz groba z oklepom

Pod. 3. Bronaste skodele-grbe,
gledane zviška.

10. Kosi bronaste pločevine. Pod. 2 (1). Morda izvirajo od neke nožnice.

11. 4 večji obročki iz brona, premer 5 cm. Inv. št. 6947/16—19. Pod. 4 (10).

12. 6 manjših obročkov iz brona, eden med njimi odlomljen. Inv. št. 6947/41—46. Pod. 4 (6).

13. Locenj t. zv. vaške vozlaste fibule iz brona. Inv. št. 6947/20. (Pod. 4/7.) Ohranjen je tudi še del ležišča igle. Osnovnica fibule meri 6 cm.

14. Deset dvokrilnih puščičnih osti iz brona. Inv. št. 6947/25—34. Pod. 4 (1).

15. Štirinajst bronastih gumbov — našitkov z zankami. Inv. št. 6947/47—60. Pod. 4 (2).

16. 4 garniture gumbov ali našivov z zankami, v katerih vise ploščati obeski z obročki zgoraj, pri treh po 2 obeska, pri enem samo eden. Inv. št. 6947/35—38. Pod. 4 (3).

17. 2 garnituri bronastih gumbov v obliki kupole z okenci. Inv. št. 6947/39—40. Pod. 4/4. Na enem je še ohranjena zanka, v kateri so viseli enaki obeski kot pod 16.

18. Dva našiva v obliki prisekane ga stožca iz brona. Inv. št. 6947/23, 24. Pod. 4 (5).

19. Glavica našitka iz brona. Inv. št. 6947/61.

20. Bronast obroček, zataknen za del železne uzde. Inv. št. 5947/21. Pod. 4 (8).

B. Predmeti iz železa

21. Dva odlomka sulične osti. Inv. št. 6947/14. Pod. 2 (7). Daljši je dolg 17.5 cm, krajši 13.5 cm. V daljšem kosu je še ohranjen les sulice.

22. Odlomek igle s srčastolistim zaključkom na enem koncu. Dolg 8.5 cm. Inv. št. 6947/15. Pod. 2 (6).

23. Obroček, zataknen za del železne uzde. Inv. št. 6947/22. Pod. 4 (9).

24. Dva odlomka noža. Pod. 2 (5). Več manjših kosov popolnoma zarjavelega železa, v nekaterih izmed njih so ohranjeni kosi lesa.

C. Glinasti predmeti

25. Lonec iz črne, skoz in skoz okajene (grafitirane) gline. Inv. št. 6947/64. Pod. 5 (1). Visok 24.5 cm, premer ustja v svetlem 16 cm, premer dna 10.4 cm. Lonec kaže na rami dva drug poleg drugega ležeča niza jamic, izpolnjenih z neko belo maso, morda kaolinom. Ob obodu rame in na trupu se nahaja iz enakih jamic sestavljen meanderski ornament. Navzdol se ti meanderski pasovi končujejo v obliki stopničasto padajočih linij, sestoječih iz jamic, polnjenih s kaolinom; od spodaj

gor rastejo njim nasproti enaki stopničasti nizi.

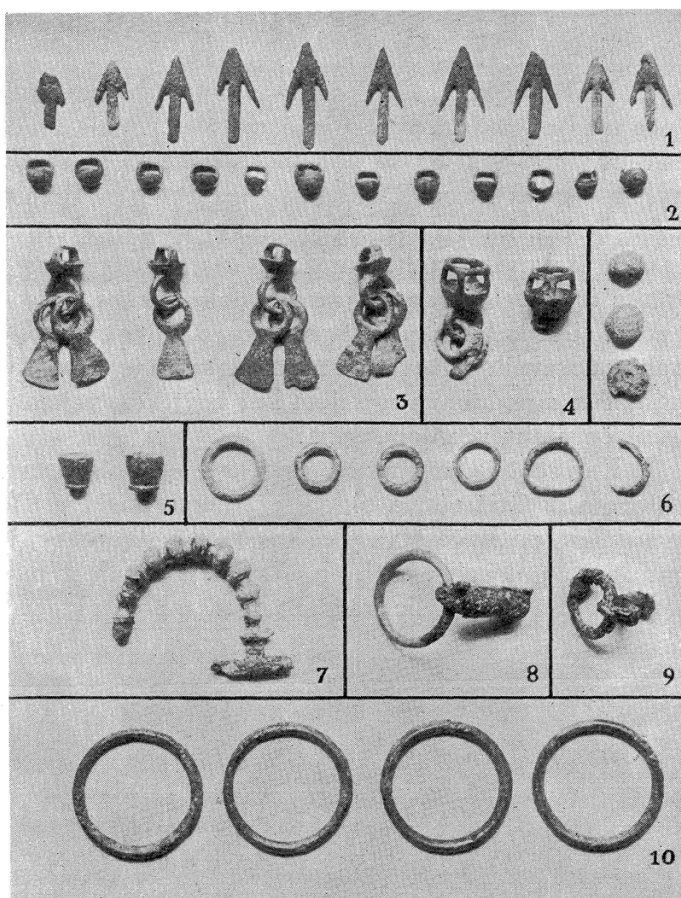
26. Lonec iz enake gline kot 25. Inv. št. 6947/65. Pod. 5 (2). Vis. 24 cm, premer zgornje odprtine 15.5 cm, premer dna 10.5 cm. Jamice v nizih so na vratu gostejše, sicer pa je ornament posode sličen onemu na loncu pod 25, le da je meanderskih prog na trupu venca za eno več (skupno troje).

27. Gornji del enakega lonca. Inv. št. 6947/66. Pod. 5 (3). Na posodi se nahajajo 3 cone meandrov. Vrat lonca kaže položnejše oblike.

28. Gornji del lonca iz enake gline. Inv. št. 6947/67. Pod. 5 (4). Vrat kaže zelo strmo ostenje.

29. Spodnji del posode iz enake gline; ohranjeni le deli sten in dna.

30. Ostanki štirih pokrovov iz enake gline. Ob ročajih pokrovov tečeta po dva niza jamic, izpolnjenih s kaolinom. Te jamice so zvezane med seboj s 5–10 mm širokimi umazanobelkastimi progami. Pokrovi pripadajo najbrž loncem sub 25–28. Razen naštetih posod in fragmentov je ohranjenih še mnogo črepinj, ki jih pa ni mogoče sestaviti.

Pod. 4. Drobni predmeti iz groba z oklepom

Analiza predmetov

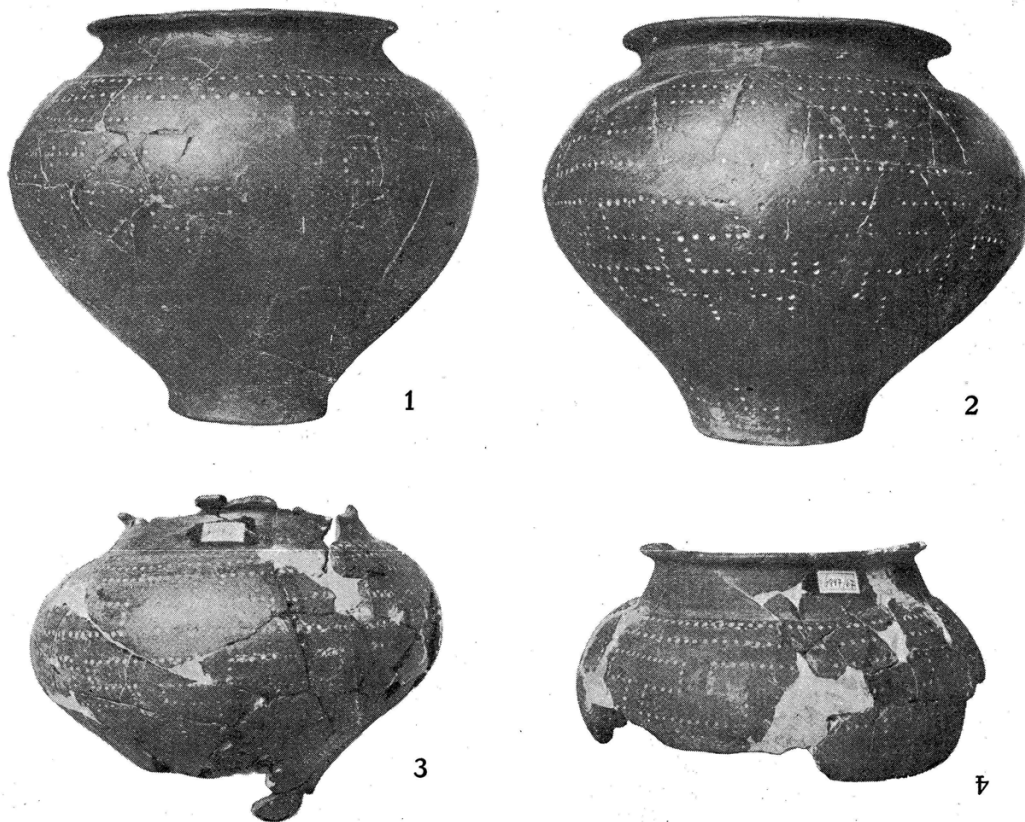
Oklep, ki ga je izkopal Albin Hrast, je že drugi v tem okraju; prvega je izkopala vojvodinja Mecklenburg, ga podarila nemškemu cesarju Viljemu II., ta pa berlinskemu muzeju za predzgodovino, kjer se danes nahaja¹. Ta oklep je prvi neposredni primerjalni kos za našega. Iz kataloga zbirke Mecklenburg ni razvidno, da bi bil kak oklep sploh najden in kje; toda ker je vojvodinja v stiškošentvidskem okolišu kopala skoro same gomile, je podatek v opombi 1 navedenega vodnika po berlinskem muzeju (str. 34), da je bil oklep najden v gomili, gotovo zanesljiv. Naš novi oklep je bil najden na njivi Žvajdrigi in ni tako go-

¹ Führer durch die Staatlichen Museen in Berlin. Vorgeschichtliche Abteilung, Berlin und Leipzig, 1922. Taf. 11. Karl Schuchhardt, Vorgeschichte von Deutschland. München und Berlin, 1928. Abt. 140. W. Schmid v Prähistorische Zeitschrift XXIV, 1933, 175, Fig. 48.

tovo, ali je bil grob gomila ali plani pokop, kajti njiva kaže vsaj danes le silno rahle vzbokline.

Berlinski kos se od našega v marsičem razlikuje. Po sredi prednjega dela teče med obema prsnima partijama žleb. Prsne bradavice so narejene iz večjih ploščic. Pod vratom se nahaja 16 bunčic, ki so sorazmerno manjše nego na našem novem kosu. Različne so priprave za spenjanje prednjega in zadnjega dela. Dočim kaže novi oklep cevke, skozi katere so tekli ali konopljasti ali usnjati trakovi, ima berlinski kos na ramah in na levem boku velike močne zanke iz debele bronaste žice v obliki grške črke omega, kakršne kaže tudi večina situl iz ljubljanskega muzeja. Različna je končno medsebojna lega spodnjih vodoravnih ojačevalnih profilov, ki jih je troje. Rob celega oklepa je zavihan in ojačen s podobnim profilom kot novi kos, vendar pa je distanca med robom in ojačevalnim profilom večja.

Kar se tiče priprav za spenjanje prednjega in zadnjega dela, se z novim oklepom iz Griž ujema oklep iz Pommerkogla v Klein Gleinu na Štajerskem². V ostalem pa kaže štajerski kos velike difference. Namesto venca bunčic ima pod vratom navaden profil, bradavice na prsih so napravljene iz močno pridvigljenih okroglih ploščic, razdalja med robovi oklepa in ojačevalnim profilom je

Pod. 5. Glinaste posode iz groba z oklepom na Vrhopolju pri Stični

² W. Schmid v *Prähistorische Zeitschrift*, XXIV, 1933, str. 224 sl.

približno enaka berlinski, trije spodnji ojačevalni profili pa kažejo zelo solidno izdelavo in lepše medsebojno sorazmerje. Karakteristična za pommerkoglski kos je pa navzdol zožujoča se oblika, ki kaže največji obseg čez prsa, ki je v trebušni partiji močno zadržnjena. Tak vtis vsaj napravlja podoba pri Schmidu. Pommerkoglski kos je v tem pogledu dokaj arhaičen, Schmid ga datira najvišje gor.

Pommerkoglskemu eksemplarju je v glavnem sličen oklep iz Kröllkogla istotam³. Le v spodnji partiji kaže ta kos neke negotovosti; namesto 3 ojačevalnih žlebov ima samo dva v dokaj neugodnem sorazmerju, ne zadovoljuje pa tudi lega prsnih reliefov spredaj in lopatičnih zadaj glede na celotno proporcionalnost oklepa. Zdi se kot da bi imeli pred seboj slabši izdelek.

Kaj torej sledi iz prednje primerjave? Po svoji formi se novi kos ujema najbolje z onim iz Berlina, kar ni nič čudnega, saj sta najdena skoro skupaj. Neko-liko statičnejšo, mirnejšo obliko poslednjega je spremenil v lažjo z zoženjem distance med robom celega oklepa in ojačevalnim profilom ter s tem, da je pomaknil spodnje 3 ojačevalne profile od spodnjega roba kvišku in bolj skupaj. V oblikovanju priprav za spenjanje, to je v cevkah, pa je zvezan z oklepi iz Klein Gleina, s katerimi ima sicer manj zveze. Ti so 1. glede bliže k spodnjemu robu pomaknjenih profilov in 2. glede distance roba in spremljajočega profila sorodnejši z berlinskim oklepom nego z našim novim.

Nastane vprašanje, kje je novi oklep nastal. Matična oblika oklepa sploh prihaja po mnenju arheologov iz Male Azije, zlasti iz Mezopotamije⁴. Grčija ga za časa homerskih spevov še ne pozna, pojavi pa se v njej okrog l. 700 pr. Kr. Znana sta posebno 2 votivna oklepa, najdena v velikem romarskem kraju Olimpiji⁵, ki sta sicer od naših močno različna, ki pa sta kot tip vendarle nekaka matica naših. Schmid gre v tem pogledu tako daleč, da smatra tako o kranjskem oklepu kakor o štajerskih in olimpijskih, da so vsi delo ene in iste delavnice⁶. Ker pa je malo verjetno, da bi bila olimpijska eksemplarja nastala v Olimpiji sami, jih Schmid zaradi številnih jonskih elementov, ki jih okras vsebuje, pripisuje maloazijskim morjeplovcem Fokejcem, ki so zelo zgodaj obredli Jadransko morje. Posredno so produkt fokejskih delavnic tudi kranjski in štajerski. Ti Fokejci pa so okoli 600 ustanovili južnogalsko kolonijo Masilijo, v katere območju so tudi prišli na dan nekateri oklepi in zato spravlja Schmid v zvezo s fokejsko industrijo končno tudi to galsko grupo.⁷ Tvorijo jo: 1. oklep iz Grenobla⁸; 2. oklep sedaj v Mainzu⁹; 3. neki oklepi iz Louvrea¹⁰, ki jih sicer ne

³ W. Schmid ist., str. 253 sl.

⁴ Daremberg-Saglio, Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, 1918, sub v. lorica, 1302 sl.

⁵ Daremberg-Saglio, Fig. 4537, 13. E. Pfuhr, Malerei und Zeichnung der Griechen. Bd. I., 160, III. Abb. 135.

⁶ Ist. str. 277.

⁷ Ist. 277.

⁸ E. Chantre, Age du bronze. Paris 1875. Album Pl. XVI ter tekst I, str. 150. J. Dechelette, Manuel d'archéologie préhistorique, celtique et gallo-romaine. II/1 Paris 1910. Fig. 76, Viri, citiranega pri Schmidu, 276 op. 37, nimamo.

⁹ Dechelette, ist. Fig. 77. R. Forrer, Urgeschichte des Europäers. Stuttgart, Taf. 164.

¹⁰ Omenjeni pri Chantreu, I, str. 150.

omenja Schmid, ki pa očitvidno tudi spadajo sem; Chantre l. c. pravi, da so podobni grenobelskemu. Pravkar omenjena Schmidova izvajanja o fokejski provenienci tega tipa so dokaz prizadevanja, spraviti več jasnosti v te probleme in priti do zadovoljivih rešitev. Vprašanje pa je, ali je upravičeno združevati tako dispartne primere, kot je na eni strani balkanska in vzhodnoalpska skupina oklepov, in na drugi galska, v eno grupo, 2. ali je pravilna teorija tujega importa, če ne konkretno trgovskega, pa etnološkega, že iz tega razloga, ker v domovini Fokejcev ne najdemo ničesar, kar bi se dalo primerjati s »fokejskim« eksportom in 3. ali naši oklepi resnično ne kažejo ničesar, kar bi jih ože opredeljevalo v kulturni in tipološki inventar hallstattske kulture v južnovzhodni Srednji Evropi. Z vsemi temi vprašanji je naravno v zvezi tudi datacija oklepov.¹¹

Neposredno k oklepu spada kos, ki ga tolmačimo kot naprsnico (tab. IV/1). Iz inozemskih najdišč sta nam znana dva slična kosa iz Hallstatta. Sta skoraj popolnoma enaka, zgoraj 17.5 cm, spodaj 12 cm široka, visoka 15.5 cm in kažeta po 10 vrst tolčenih grbic.¹² Sacken misli, da sta to dve naramnici. Toda proti taki funkciji govore prvič mere predmetov in širine ram, drugič pa to, da je vsak kos ležal v posebnem grobu (prvi poleg groba 465, drugi poleg groba 469), dočim bi pričakovali naramnici vsaj 2 v istem grobu. Prej bi bilo verjetno, da sta služila ta dva kosa za ščit nadlakti. Še najverjetneje pa je, da predstavljajo te ploščice naprsnico, okras oklepa na prsnem delu po vzorcu podobne trapezne plošče iz Hallstatta,¹³ ki jo Sacken utemeljeno kot tako interpretira (str. 44).

Kratki meč iz brona, ki je bil v grobu najden, je izrazito prehodne oblike. Dvakratna rombična nabreklina ročaja nas spominja podobnih vzlastih nabreklina na dolgih mečih starejše hallstattske dobe, ki pa preidejo potem tudi na kratke tipe iste dobe,¹⁴ tu so ročaji navadno le enkrat odebeljeni in sicer v sredi. Tudi lepo uvita linija rezila se naslanja na starejše forme. Očitno mlajšega datuma pa je stikalo rezila z držajem ter glava držaja. Oba kraka stikala in glave ležita glede na os meča v rahlem kotu, poševno, in to je prav tipična poteza za zgodnje latenskodobne meče. Na njih se poševna lega krakov pojavlja redno v zvezi s kakimi maskami ali glavami sredi krakov, zaradi česar se tudi imenujejo antropoidni. Mask pri našem meču ni. Po obliki in legi krakov ter po sorazmerno izdatni dolžini ročaja se naš najbolj približuje kosu iz Mouriés¹⁵ ter železnemu meču iz Kišickega na Češkem.¹⁶ Forma našega eksemplarja je zato v vsakem pogledu arheotenska, to je ona izvira iz samih začetkov latenskega stila in obrti, ko predmeti še ne kažejo tipičnih sestavin dolgega meča zrele latenske dobe.

¹¹ Dva oklepa, objavljena v Monumenti Lincei, sta mi neznana. Podatek dolgujem W. Schmidu.

¹² E. v. Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt. Wien, 1868. Str. 44. Taf. VIII, 7.

¹³ Sacken, Taf. VIII, 8.

¹⁴ Dechelette, II, 2, Fig. 280.

¹⁵ Dechelette, II/3, Fig. 474/4, str. 1140.

¹⁶ Dechelette, II/2, Fig. 287, str. 744. Jos. Schranil, Vorgeschichte Böhmens und Mährens, 1928, Taf. XLV/23. Primerjati je tudi bodalo Hoernes-Behn, Kultur der Urzeit, III (Sammlung Götschen), Fig. 35/3, str. 89.

Podobno kakor naprsnica se tesno naslanja na tipe v Hallstattu trobasti predmet št. 6, tab. IV/2, kjer imamo zanj najbližje analogije. V prej omenjenih grobovih 465 in 469 sta bila najdena dva podobna kosa.¹⁷ En tak kos pa je znan iz Srednje Italije.¹⁸ Sacken razlaga hallstattska eksemplarja kot glasbena instrumenta ali vsaj kot ojačevalca glasu. To je lahko pravilno, lahko pa tudi ne, kajti dokler nam tu ne pomorejo do jasnosti določnejše najdbe, bomo navezani na ugibanje. Smer, ki drži iz našega najdišča v Hallstatt, je pa gotovo zelo značilna.

Razen trobastega predmeta kažejo tja tudi diski oz. okroglim tolkalom podobni kosi, ki nam jih je dal novi grob kar 5. V Hallstattu samem so našli take predmete kar v 18 grobovih.¹⁹ Sacken jih loči v dve vrsti: eno, ki se popolnoma strinja z našimi²⁰ in drugo, ki kaže lepo konveksno obliko, tako da so kosi bolj podobni plitvim skodelicam.²¹ Po njegovem mnenju so ti predmeti lahko služili trojni svrhi: 1. Morda so bili ščiti oz. del oklepa po vzorcu podobnih oklepov 15. in 16. stoletja, kjer nahajamo slične diske na prehodu spodnje lakti v zgornjo, zgornje v ramo itd., kot ščite teh prehodov. Zoper to razlago pa govori dejstvo, da so našli v enem samem grobu kar 3—4 kose različne velikosti. 2. Po drugi razlagi naj bi bili ti diski ščitne grbe, umbo. Vendar kažejo za kaj takega ti predmeti vse premalo pričvrščevalnih naprav, ena sama zanka v sredini pa bi bila preslabotna, da bi tak disk držala na leseni ali drugačni plošči ščita. Razen tega se v Hallstattu nahajajo ti kosi v nekaterih grobovih drug vrh drugega. 3. Smatrati jih je zato mogoče še za dele konjske opreme, za okrasne plošče, kakršne so deloma še danes v rabi. Te misli sta tudi Chantre²², ki navaja v svojem zgoraj imenovanem delu celo vrsto takih kosov, in Dechelette²³. Za poslednjo tezo govori po Chantreovem mnenju predvsem okolnost, da se nahajajo v grobovih ti diski po parih, kar pa v našem primeru ne drži, kajti eden izmed diskov z Vrhpolja nima para.

Zelo pogost je ta predmet v hrvatskobosenskih najdiščih, na primer v Donji Dolini²⁴, Glasincu²⁵ itd. Avtor izkopavanja v Donji Dolini govori vpricho njih kar naravnost o ščitih, kar pa glede na majhne mere kosov gotovo ne bo pravilno. V profilu se ti kosi od naših in hallstattskih deloma razlikujejo in kažejo močnejše kupolasto-sferične oblike, dočim so naši premo-terasasti. Edino disk iz Glasinca bi se mogel razlagati kot grba, umbo, ker ima za to potrebne priprave, to je zakovice. Vse te kose je nadalje možno razlagati kot glasila oz. tolkala in ni izključeno, da imajo po tej strani kako zvezo s trobastim predmetom. Za to bi govorilo tudi dejstvo, da so bili v Hallstattu v enem izmed grobov naloženi drug vrh drugega, torej nekaka ropotulja.

¹⁷ Sacken, *ist.* Taf. VIII, 13.

¹⁸ O. Montelius, *La Civilisation primitive en Italie*. Stockholm. P. II, 198. *Isti*, *Die vorklassische Chronologie Italiens*. Stockholm, 1912. Taf. 42/15., tekst str. 79.

¹⁹ Sacken, 44.

²⁰ *Ist.*, Taf. VIII/9.

²¹ *Ist.*, Taf. VIII/13.

²² *Age du bronze*, I, p. 157, Fig. 103/4. pl. XXVI, 1.

²³ *Ist.*, II, 1, 283.

²⁴ *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegowina*, IX, 1903, str. 88.

²⁵ *Ibd.*, I, 1893, 135/13.

Radi popolnosti omenjamo končno še eno možnost. Pred kratkim so na Danskem odkrili grob ženske z dobro ohranjenim oblačilom.²⁶ Na trebuhu je ležal disk, kakršen je značilen za nordijsko bronasto dobo in iz vse situacije jasno sledi, da je to neke vrste gumb ali spóna, ki je bilo potom njene zanke oblačilo s trakovi speto in zvezano. Za nordijske diske je ta grob prevažen, ker bo novo najdeni kos pomagal določiti marsikak starejši inventar. Toda tudi za nas pride ta najdba v poštev, če ne kot popolna razlaga kosov, pa vsaj kot namig, da so zanke na notranji strani diskov služile pač samo nekemu spe-njanju, nikakor pa ne za pričvrščevanje diska samega.

Smotra teh kosov tedaj nismo pojasnili in ostane vse slej ko prej hipotetično. Nedvomno pa je, da prihajajo ti kosi v naš inventar s severa. Matične oblike so gotovo one bogato ornamentirane plošče in doze nordijske bronaste dobe²⁷ in po vsej priliki bo treba tudi trobastemu predmetu iskati porekla istotam.

Med najdragocenejše predmete nove najdbe, ki kaže po svojem značaju sploh zelo svojstven inventar, spada mala skodelica iz bronaste pločevine s tolčenim okrasom (št. 8, tab. IV, 8/9). Vprašanje izvora tipa teh skodelic je obenem vprašanje njihove kronologije. Po svojem dekorju na spodnji strani posodice spada naša med skodelice, ki jih Sprockhoff opredeljuje na podlagi vzorca nihala (Uhrenpendelmuster) kot posebno grupo.²⁸ On misli, da so to severne stvari, ki so v teku časa začele prihajati na jug (ist. 79). Istega mišljenja sta bila tudi Montelius in Kossinna, ki sta poznala samo severna najdišča. Sedaj je pa teh skodelic znanih že prav mnogo in celo več iz Srednje Evrope nego iz Severne in vprašanje se je zamotalo. V izrednih množinah nastopa tip tudi v Srednji in Južni Italiji, posebno v Etruriji in Latiju. Åberg misli glede njih, da se je tip priselil iz severne Italije in sicer na koncu bronaste dobe.²⁹ Istočasno jih imamo tudi na vzhodni obali Jadranskega morja, čeprav so tu skodele nekoliko nižje.³⁰ Vse kaže, da je ležalo poreklo tega tipa nekje v južni srednji Evropi.

Za okras naše posodice je značilno, da kaže centralni ornament zvezda-sto-radialne kompozicije, ki je sicer že dokaj degenerirana, a vendar še razločno vidna (pod. 6). Imamo jo tako na spodnji strani posodice, kakor tudi na njenem obodu — trupu. Njena stilistična provenienca je sever. Izmed posameznosti okrasa pa je srčasti vzorec na trupu brez dvoma izraz keltskega okusa; za njim tiči sicer nemara motiv lezbiškega kimatija, kar je pa popolnoma brez pomena,

²⁶ The Illustrated London News, 1937, July 10, str. 80, fig. 1.

²⁷ S. Müller, Nordische Altertumskunde, Strassburg, 1897, I. Abb. 135, 147, 179.

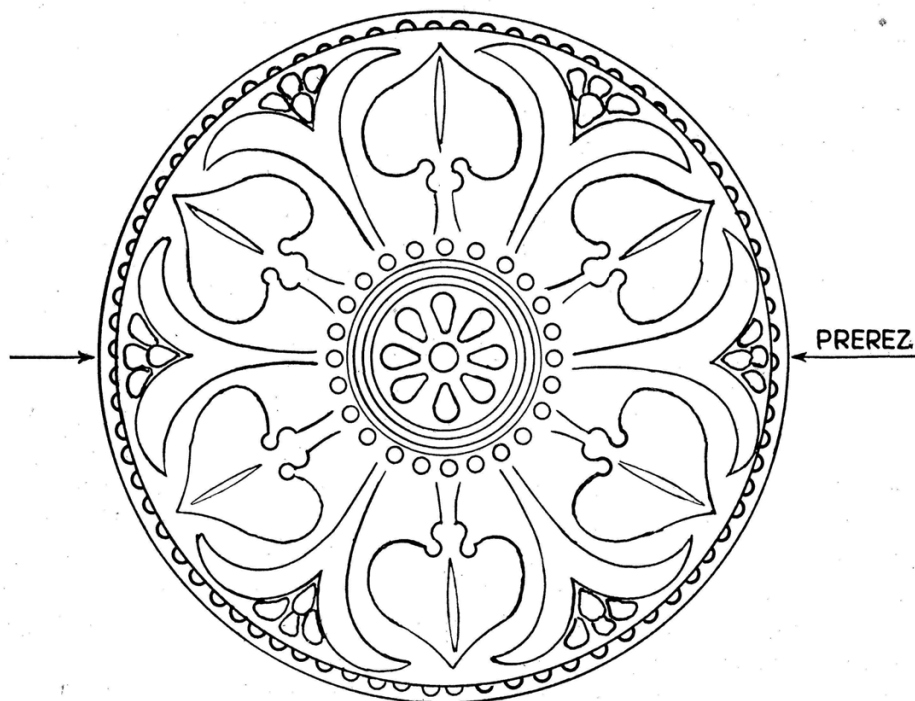
Kos v figuri 138 se imenuje pri Müllerju Gürtelplatte, torej je podobnega smotra kot novonajdeni primer na Danskem. O tej obliki ščita (nordischer Rundschild) gl. izčrpno monografično obdelavo pri E. Sprockhoffu, Zur Handels-geschichte der germanischen Bronzezeit. Berlin, 1930, 1 sl. Rezultat obširne razprave pa je bolj priznanje, da še ne vemo mnogo.

²⁸ Sprockhoff v navedenem delu 77 sl.

²⁹ N. Åberg, Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie, Teil I. Italien. Stockholm, 1930, 25.

³⁰ Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegowina, letniki I, III, V, VI zelo često.

kajti važno je izrezavanje kontur v obliki s-linij. Te srčaste oblike so pogoste na atašah bronastih posodic iz rane keltske dobe, kakršnih ena je bila najdena na Holandskem.³¹ Tudi na ročaju iz Tržišča pri Cerknici³² se nahaja podobna

Pod. 6. Okras bronaste skodelice. Risba

srčasta oblika. Prej imenovana holandska posoda pa kaže z našo novo še neko drugo sličnost, namreč popolnoma istovetno oblikovanje nosilca srčastega lista v podobi nabreklih voza, čigar konturi tvorita s-vijugo. Za keltski stil si poleg ogromnega števila srčastih motivov ni mogoče misliti nobenega drugega motiva, ki bi bil bolj značilen, nego je ta s-vijuga.³³ V nizu bunčic pod vratom posodice živi še odsev starega hallstattskodobnega bunčičastega ornamenta.

Med ostalimi izdelki iz kovine je mnogo takega, kar samo podkrepljuje one vezi med našo novo najdbo in formami, ki vladajo v Hallstattu. O streličnih puščicah ni potrebno izgubljati besed (pod. 4/1). Obeski ali naši (pod. 4/3 in 4) so značilni za inventar v samem Hallstattu;³⁴ pred leti so se prvič pojavili tudi v naših najdiščih.³⁵ Antropoidni obeski so kurentno blago tako v našem kakor v italjskem kulturnem območju (pod. 4/3). Okovi opasača te vrste so neizrazita oblika. V iglah imamo za našo novo zopet natančno analo-

³¹ Dechelette, III. 3, Fig. 650/1.

³² Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, XV, 1934, 48, pod. 8.

³³ R. Ložar, v Časopisu za Zgodovino in narodopisje, XXIX, 1934, 127 sl.

³⁴ Sacken, Taf. XV, 2.

³⁵ Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, XI, 1930, 21 pod. 8. Iz Vira.

gijo v Hallstattu,³⁶ pa tudi pri Sv. Luciji ob Soči.³⁷ Med iglami razvzema precej svojstveno mesto eksemplar z naprej zavihano glavico v obliki srčastega lista (pod. 2/6). Tipiko tako naprej zaobrnjene glave igle kažejo nekatere starejše igle hallstattskih kultur.³⁸

Keramika iz novega groba na Žvajdrgi je v dosedanjem inventarju naših najdišč dokaj osamljena. Značilna zanjo sta skoz in skoz v dimu prekajena glina ter meanderski ornament, ki prepreza celo telo posode. Meanderski ornament prihaja k nam nedvomno ali z jugozapada iz Nesazia v Istri³⁹, ali pa posredno preko Sv. Lucije ob Soči, to je iz zapada.⁴⁰ Zastopan je pa ta ornamentalni stil potem tudi na Štajerskem, deloma na keramiki, deloma pa na cistah iz Kröllkogla, in Schmid misli, da na podlagi z meandrom dekorirane glinaste posode lahko datira fragment oklepa iz Goldesa, ki ga stavi med štajerskimi v najstarejši čas (okrog 5. stol. pr. Kr.). Ta meanderski sistem igra kasneje jako važno vlogo v umetni obrti iz časa okupacije naših krajev po Rimljanih. Pri inventarju groba iz Žvajdrge mu gre časovno prehodno mesto.

Zaključek

Inventar z Žvajdrge v Vrhpolju predstavlja za naše predzgodovinske zbirke pomembno obogatitev, saj prihaja vanje prav z vsakim kosom nov tip. Oklep je že drugi iz tega ozemlja in vsaj deloma nadomestilo za onega, ki je danes v Berlinu, naprsnica, ki je najbrž z njim v zvezi, nam je bila doslej nepoznana, enako so nov inventar meč, troba in diski, posebno dragocenost pa predstavlja mala skodelica s tolčenim okrasom. To gradivo pa nas istočasno postavlja pred nove probleme, ki jih je danes šele deloma mogoče zadovoljivo rešiti. Za marsikak kos nam ni bilo dano najti pravilne razlage in tako ostane smoter naprsnice, trobastega predmeta, diskov nepojasnen. Težavna je dalje zlasti kronološka stran najdbe.

Inventar z Žvajdrge nosi absoluten značaj prehodnega inventarja: oklep sam je mlajša oblika, meč kaže enako prehodno stopnjo in znake protolatenskih form, prav tako pa je treba označiti tudi malo skodelico, ki je nesporen dokument keltskega okusa. Toda z meandersko okrašeno keramiko, ki jo je po eni strani smatrati kot vzporeden pojav nastopanja novih latenskih elementov v umetni obrti in obrti sploh, se ves ta inventar družijo po drugi strani še z oblikami, značilnimi za hallstattske kulture in tako se pojavi ob vprašanju, kdaj so ti predmeti časovno nastali, drugo nič manj važno vprašanje, kako se je vršila keltizacija v naših krajih in katere oblike je treba glede na dejstvo, da čisti latenski tipi večidel manjkajo, dodeliti latenskim skupinam in periodam. Prav ob novem grobu z Vrhpolja bi bilo mogoče ponovno govoriti o tem, da nastaja

³⁶ Sacken, Taf. XV/12. XVI/6.

³⁷ Igle od Sv. Lucije. Bollettino della Società Adriatica di Scienze Naturali in Trieste, XV, 1893, tav. XXII.

³⁸ Dechelette, II/2, Fig. 345.

³⁹ Hoernes-Menghin, Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa. 3. Aufl., Wien, 1926, 464 sl.

⁴⁰ Bollettino (gl. op. 37), XV, 1897, tav. III.

v izdelkih umetne obrti ob koncu tako zvane hallstattske dobe pri nas ponekod posebna inačica laténskega stila in okusa, za kar je treba pomisliti samo na predrte trikotne spone z Magdalenske gore⁴¹, spričo katerih ne moremo reči niti da so čisto hallstattske, niti da so čisto laténske, vsekakor pa dokaz neke kulturne spremembe. Kvalitativno enak pojav sta mala skodelica z Žvajdrge in kratki meč, pa tudi posebne oblike meanderske ornamentike, ki je sama po sebi zelo stara zadeva, spada v morfologijo in seznam prehodnih oblik.

Glede na vse to je časovno mesto inventarja z Žvajdrge dokaj težavno določiti, zlasti še, ker nastopa v tem primeru nova okolnost, ali moramo v tipih videti produkte lokalne industrije ali pa samo import. Kakor smo zgoraj omenili, smatra Schmid štajerske in kranjske oklepe za izdelke fokejske industrije in torej za import; koliko bolj bi bilo potemtakem smatrati tudi malo skodelico za import. To pa ne pomeni nič drugega, kot da bi onemu, ki v absolutnost teorije importa dvomi, povečini zmanjkalo osnov za izdelavo lokalnega razvoja predzgodovinske umetne obrti in datacijo in bi se vse spremenilo samo v suksivnost trgovskih vplivov in zvez⁴². Te bi bile potem naravno v mnogo večji odvisnosti od dogodkov, kakršni so bili vpadi Keltov, nego če bi smatrali posamezne predmete za izdelke lokalnih delavnic.

Zato je odgovor na vprašanje, ali imamo možnost zgraditi v našem in vsakem inventarju imanenten in avtonomen razvoj kulturnih stopenj tipov in form, načelne važnosti. Pri inventarju z Žvajdrge bi bilo potem najprej treba vzeti v pretres ono gradivo, ki na tako presenetljiv način veže naše najdišče s tipi v Hallstattu samem, to so troba, naprsnica, diski, igle in podobno. Ta velika skladnost nas spominja one, ki so jo svojčas zapazili med Hallstattom in našimi Vačami, čeprav na nekoliko starejši stopnji, in ni zadnja pomembnost v velikem časovnem okvirju morda 5./4. stol. pripadajoče najdbe z Žvajdrge.

Zusammenfassung

Im vorstehenden Aufsatz veröffentlicht der Verfasser einen neuen Panzerfund, der in dem bekannten Hügelgräbergebiet von St. Vid (St. Veit) in Unterkrain, im Weiler Vrhpolje gemacht worden ist. Mitsamt dem Panzer aus starkem Bronzeblech (Taf. III, 1—4) wurden gefunden: 1. Das als Brustplatte gedeutete Stück aus getriebenem Bronzeblech (Taf. II, 1 Abb. 1); 2. Das Kurzsword aus Bronze (Taf. III, 5); 3. Die Gürtelplatten aus Bronzeblech, Abb. 2 (3, 4); 4. Trichterförmiges Stück unklarer Bedeutung (Taf. IV, 2); 5. Fünf rund schildartige Gegenstände aus Bronzeblech (Taf. IV, 5—9 Abb. 3), ebenfalls unklarer Bedeutung; 6. Schale aus Bronzeblech mit getriebenem Schmuck, bestehend aus dem Rosettenmuster auf der Unterseite des Gefäßes (Taf. IV, 8) und aus dem radial angelegten herzförmigen Kymationornament zwischen lotosartigen Kelchen mit Palmettenfüllungen am Körper der Schale (Abb. 3); 7. Eine Menge von Pfeilspitzen, Knöpfen, Anhängseln, Ringen und ähnlichen Klein-gegenständen aus Bronze (Abb. 2 und 4); 8. Einige Fragmente aus Eisen (Abb. 2 und 4); 9. Eine Reihe graphitierter Gefäße mit Mäanderornament auf dem Körper desselben (Abb. 5).

Der neugefundene Panzer stammt aus demselben Gebiet, wie der Panzer der Prähistorischen Sammlung in Berlin, ein Ergebnis der Ausgrabungen der Herzogin

⁴¹ Glasnik Muz. društva za Slovenijo, XV, 1934, 38 sl.

⁴² Prim. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, XVIII, 1937, 12 op. 27.

Mecklenburg. Mit dem Berliner Exemplar verbinden ihn große Ähnlichkeiten, doch weist er anderseits gemeinsame Züge auch mit den Panzern von Klein-Glein in Steiermark. Die Gruppe der ostalpinen Panzer wird durch das neue Stück, welches wir, wenn die Chronologie der steiermärkischen Panzer bei Schmid zutreffend ist, zu den jüngsten Vertretern der Gattung zurechnen müssen, bereichert. Was die Provenienz anbelangt, ist Schmid der Auffassung, die ostalpine Gruppe mitsamt der ostgallischen (Grenoble, Mainz) den phokäischen Werkstätten zuschreiben zu können; nach der Meinung des Verfassers setzen sich dieser Theorie starke Bedenken entgegen.

Der Panzer gehört unbedingt der Übergangsperiode vom Hallstatt zum La Tène an, desgleichen jedoch auch fast alle mitgefundenen Gegenstände, so vor allem das Kurzschwert und die Bronzeschale. In den beiden letztgenannten Stücken, besonders noch im Schmuck der Schale, haben wir mit ausgesprochenen frühlatène, beziehungsweise frühkeltischen Elementen zu tun.

Charakteristisch für den neuen Fund sind die Beziehungen zu Typen in Hallstatt selber, zu denen wir hier genaueste Analogien vorfinden, z. B. in der Brustplatte, in dem trichterförmigen Gegenstand unklarer Bedeutung und in den rundschildartigen Scheiben. Aber auch die Pfeilspitzen, die Knöpfe und Anhängsel weisen verwandtes und sogar völlig entsprechendes mit den Typen in Hallstatt. Das Mäanderornament der Tongefäße stammt wahrscheinlich aus dem Südwesten (Nesazio).

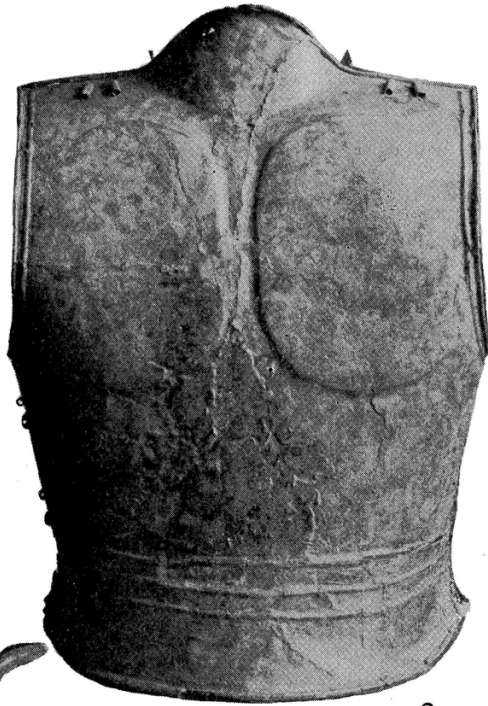
Der Fund von Vrhpolje rollt von neuem die alte Frage auf, wie wir uns den Keltisierungsprozeß unserer Gegenden vorzustellen haben. Diese Frage beeinflusst einerseits die richtige Datierung der Gegenstände und die gesamte lokale Chronologie, anderseits ist sie aber selber abhängig von der Frage, inwieweit wir in dem vorhandenen Material nur Importstücke sehen dürfen, als welche bekanntlich alle ostalpinen und ostgallischen Panzer von Schmid angesehen werden. Wäre diese Betrachtungsweise richtig, so hätten wir nur mit einer Geschichte von Handelsbeziehungen zu tun, welche einerseits stark den verschiedenen Zeitereignissen unterworfen wären, andererseits würden aber alle reicheren Formen, wie z. B. ein Panzer, und vor allem alle jüngeren Formen, z. B. die Bronzeschale als rein äußerlich in die betreffenden Gebiete gelangtes Zeug zu betrachten sein. Eine lokale Entwicklung der Formen wäre demnach ausgeschlossen, des weiteren auch die lokale Entstehung der Gegenstände. Das Kulturbild unserer Gebiete zu jener Zeit würde somit sehr zu Ungunsten jeder autochthonen Tätigkeit und Entwicklung ausfallen.

Auf dem in Frage stehenden Gebiete sind wir noch nicht so weit, um das volle Gegenteil beweisen zu können, aber auch noch nicht in der Zwangslage, der in der archäologischen Literatur so sehr beliebten Theorie des Importes absoluten Wert beimessen zu müssen. Der neue Panzerfund aus Krain, vielleicht dem Übergang vom 5. zum 4. Jahrhundert angehörend, rückt jedenfalls diese Probleme sehr stark in den Vordergrund.

TAB. III

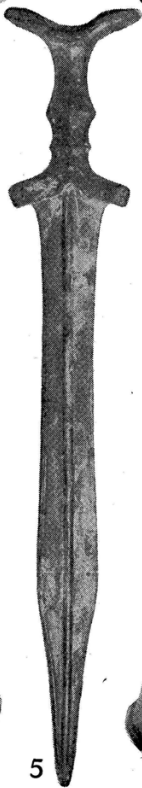
1

2

3

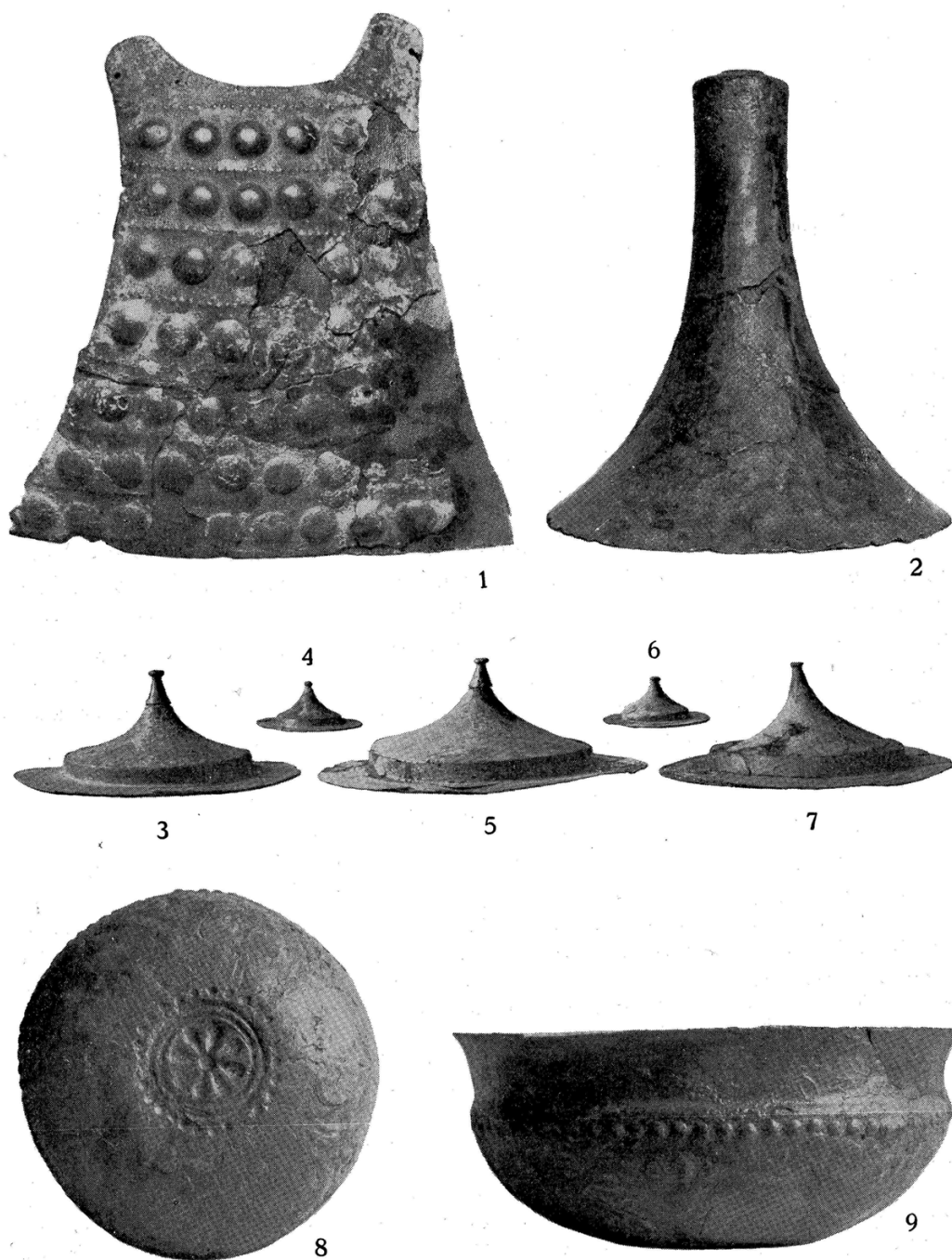
5

4

Oklep (1—4) in kratki meč (5) z Vrhpolja pri Stični

TAB. IV

Naprsnica (1), troba (2), bronaste grbe (3–7) ter bronasta skodelica (8, 9) z Vrhpolja pri Stični